

25/4

97

Stockholms högskolas nya professur,

i klassisk språkvetenskap och kulturforskning, har givit anledning till en underlig debatt. I nära anslutning till de sakkunnigas majoritet har såväl humanistiska fakulteten som högskolans lärarråd satt docent Wistrand i första rummet. Nu hävdar en rad representanter för Stockholms stad att docent Säflund, som icke fått något förslagsrum vare sig i fakultet eller lärarråd, är den mest förtjänt. Härvid utgår man från att professurens tyngdpunkt skall vara kulturforskning. Nu är att märka att den inom högskolan framförde, docent Wistrand, fått sin placering bland annat därför att han av professor Löfstedt ansetts vara den främste just i kulturforskning; såväl de sakkunniga som högskolans myndigheter har framhävt denna del av ämnet, eljest — om professuren skulle ansetts vara en professur i latin — hade en tredje sökande satts främst. Trots detta, och alltså under uppenbart förnekande av fakta, förklarar skilda representanter för Stockholms stad att högskolan åsidosätter professurens syfte. Förra borgarrådet Oscar Larsson säger att tjänsteårsmeriter ej får bli avgörande och tillägger att ett geni — docent Säflund — upprätt på området; härtill bör anmärkas att ingen förordad docent Wistrand på grund av hans tjänsteår, utan på

grund av hans vetenskapliga meriter. Borgarrådet Z. Höglund går utan speciell motivering på samma linje. Vice stadssekreteraren J. Garpe har i två artiklar sökt dirigera högskolans val. Typiskt för hans skrivsätt är att han talar om Dagens Nyheters "hänfulla fnysande åt kommunalförvaltningen"; härmed kan blott åsyftas Dagens Nyheters ord att tillsättningen av professurer vid högskolan ej bör "dirigeras från Stadshuset".

Det har gått långt då ett uttalande som detta fattas som ett hån mot kommunalförvaltningen. Det har också gått långt då herr O. Larsson, Höglund och Garpe uppträder som översakkunniga i klassisk filologi och kulturforskning mot bland andra professor Löfstedt. Det hela skulle vara komiskt om ej högskolan på grund av sitt finansiella beroende vore känslig för påtryckningar från stadens sida. Men skulle högskolan vika på en punkt som denna, är dess frihet i allvarlig fara. Professurerens besättande av borgarråden skymtar som nästa steg i utvecklingen.

D·N

27/3 1947

Arbetarklassen och kulturen

Möjligheten att läsa bra böcker, se och äga konst och höra musik bör ges åt så många som möjligt, det är huvudtesen i fil. dr Tage Lindboms av Arbetarnas bildningsförbund utgivna skrift "Arbetarrörelsen och kulturen". I den tesen instämmer alla. Ingen förnekar heller att arbetarrörelsen i sina politiska och fackliga grenar gjort åtskilligt för att sprida den kultur varom här är fråga. Dels indirekt, genom en socialpolitik som givit ökad fritid och ökad trygghet, dels direkt genom insatser för främjande av de breda lagrens bildning. Men på denna sistnämnda punkt återstår mycket att göra, de stora arbetarorganisationerna kan i högre grad än nu är fallet bli faktorer i kulturarbetets tjänst.

Vid utformningen av sitt program gör dr Lindbom många kloka och kritiska uttalanden. Han tar avstånd från alla tankar på centraldirigering av kulturlivet och från förslag som måste leda i denna riktning, så till exempel idén om ett statligt bokförlag och om socialisering av kulturverksamheten på skilda områden. Vad han önskar är mera speciella åtgärder från både statens och arbetarorganisationernas sida. Goda böcker skall ges ut i billiga massupplagor, teaterföreställningar skall anordnas i samband med arbetarföreningarnas möten, samlingslokalerna skall prydas med konst, musikundervisningen i skolorna skall reformeras, så att den ger förutsättningar att förstå och njuta av god musik. Många av de framförda upplagen är värda att diskuteras och ta fasta på.

Till föreställningarna att arbetarklassen kräver en ny och särpräglad kultur, en proletärkultur, ställer sig Lindbom helt avvisande. Det är en tankegång som bygger på några uttalanden hos Marx — främst orden att de härskande idéerna alltid är den härskande klassens idéer —, men som i själva verket aldrig hystes av Marx eller Engels eller andra socialismens ideologiska ledare. Enligt denna vulgärmarxism måste med proletariatets seger en helt ny livsform växa fram; om dess innehåll och form är det i förväg inte möjligt att döma, men den skall i varje fall innebära en klar och genomgående brytning med den tidigare "borgerliga" kulturen. Teoretiskt har denna uppfattning övergivits i och med att tron på en s. k. dialektisk omvälvningsprocess undergrävt. Dess ohållbarhet belyses i praktiken av att själva begreppet arbetarklass förvandlats; att i våra dagars Sverige tala om ett proletariat som på grund av sitt materiella elände står utanför kulturlivet är ex. för de flesta uppenbar orimlighet.

Lika ohållbar är den bleknade variant av vulgärmarxismen enligt vilken arbetarna kan — eller bör — njuta främst av dikter om maskiner och revolution, medan personliga och moraliska problem, om hjärtats oro, kärleken och döden, måste vara arbetarna främmande. Denna uppfattning bottnar ofta i

ett hedvetet förakt för arbetarna av den typ som Barrès för sextio år sedan uttryckte i satsen att ett finare själsliv kräver minst 3.000 franc i räntor. Våra unga arbetarförfattare har sedan länge visat hur falsk tankegången är. Lars Ahlins äktenskapsnoveller, för att ta ett exempel, skildrar minst lika subtila problem i förhållandet mellan människor som de vilka för tre hundra år sedan intresserade madame de La Fayette.

I linje med dr Lindboms åskådning står också att han fördömer tendenserna till likriktning. Då det kommunistiska kulturprogrammet talar om att "det svenska kulturlivet erbjuder en bild av varandra motstridande tendenser och strömningar" och att "detta tillstånd sammanhänger med den allmänna upplösningen inom den kapitalistiska samhällsordningen" svaras det att just olikformigheten och spänningen kännetecknar en blomstrande kultur. Arbetarklassen skall, liksom alla andra samhällsgrupper, ha rum för skilda skolor och tankelinjer, för klassicister, modernister, primitivister, existencialister och kollektivisterna.

lom

30/3

En svaghet i programskriften — liksom ofta i liknande skrifter — är den tungt allvarliga och något moraliserande tonen. Läsaren får lätt intrycket att den tillägnelse av böcker, konstverk och musik som författaren anbefaller i första rummet är en plikt, icke ett nöje. Då och då inskräpes visserligen att det är fråga om roande och stimulerande ting, icke om tvång och tråkighet. Men dessa synpunkter framförs på ett sådant sätt att de förnlms som reservationer gentemot bokens allmänna linje. Många människor — inom arbetarklassen likaväl som på andra håll — har säkerligen mycket ringa sinne för de njutningsmedel det här gäller och bör utan dåligt samvete få ägna sig åt andra saker.

Viktigare är att dr Lindbom i någon mån är påverkad av de föreställningar om proletärkultur som han principiellt så klokt bekämpar. Han varnar för dagdrömmeri och verklighetsflykt i litteratur, film och teater och kräver verklighetsinnehåll och realism. Om meningen vore att arbetarna ständigt borde känna sig som klasskämpar, skulle detta sätt att resonera vara förståeligt — men dr Lindbom utgår inte från denna primitiva uppfattning. Varför då bestrida att dagdrömmeri och verklighetsflykt kan vara angeläma saker som inte heller arbetarna bör gå miste om. Att tillvaron vare sig för arbetare eller andra skulle bli så omväxlande att romantik, exotism och eskapism bleve överflödiga finns det inte skäl att anta. De mest lyckliga, liksom de mest politiskt aktiva människor, bland andra Marx och Lenin, har njutit av romantiska och fantastiska berättelser. Låt oss bevara rätten även till en smula verklighetsflykt, vare sig färdledaren är Proust eller en detektivförfattare.

KOMMUNISTERNA OCH ANDRA VÄRLDSKRIGET

Omställningen vid krigsutbrottet

DE RYSKA statsledningens och de kommunistiska partiernas taktik kännetecknas efter kriget av ett slags mellanläge i förhållande till tidigare ytterligheter. Man angriper icke alla stater utom Ryssland och alla partier utanför kommunismen så systematiskt och hätskt som under vissa äldre skeden. I princip såges samarbete med andra stater respek-

tive andra partier vara önskvärt. Men i den mån dessa stater och partier bjuder de ryska eller kommunistiska kraven motstånd stämplas de som nazistiska, fascistiska och antidemokratiska. En fast samverkan undviks likaväl som en öppen brytning.

Förståendet av denna situation underlättas genom ett studium av de

olika faserna i kommunismens internationella och inrikespolitiska historia. Här är det blott möjligt att erinra om några huvudpunkter. Flera författare har med all rätt skilt på vänster- och högerperioder i kommunismens utveckling. Vänsterlinjen utmärks av att Ryssland å ena sidan, de kommunistiska partierna å den andra isolerar sig gentemot andra stater och partier; inrikespolitiskt uppställs extrema och orimliga krav, socialdemokraterna förklaras likaväl som de borgerliga partierna vara reaktionära, i regel med den speciella benämningen socialfascister. Under högerperioder åter eftersträvas samarbete med andra, det talas om fredsfrent och folkfront, socialdemokrater och till och med en del borgerliga partier godtas som medhjälpare i kampen mot ytterlighetsriktningar som nazism och fascism. Vänstertaktiken präglas särskilt därav att revolutionen sägs vara förestående; typiskt är att Sinovjev år

1920, under den första radikala perioden, profeterade om en fransk sovjetrepublik femtio år efter Paris-kommunen, dvs. 1921. Då högertaktiken dominerar skjuts denna tanke i bakgrunden; år 1936, i ett typiskt högerläge, kunde Stalin beteckna föreställningen om ryska planer på en världsrevolution som "ett tragikomiskt missförstånd".

I det hela kan fyra vänsterperioder och lika många högerperioder urskiljas. Växlingen dem emellan beror, såsom skilda författare (Borkenau, Arthur Rosenberg) visat, på olika skäl, framför allt läget i Ryssland och den ryska statens utrikespolitiska ställning. Att kominterns och kommunistpartiernas svängningar står i nära relation till Rysslands utrikespolitik är den fasta och centrala faktorn i problemet.

Växlingarna under årtiondet före det andra världskriget är särskilt markerade. 1930-talets första år präglades av vänstertaktiken. Mar-